

Posudek na magisterskou práci Štěpánky Paluchníkové

Název: Nauka o stvoření a teologie opomíjeného světa. Rozhovor s O. Clémentem, R. Rhorem, N.T. Wrightem a papežem Františkem

Katedra: Ekumenický institut

Studijní obor: Teologie, spiritualita, etika

Magisterská práce Štěpánky Paluchníkové uvádí do vztahu dvojí typ teologického pojednání, které bychom mohli pracovně nazvat teologie shora a zdola. Na jedné straně se zabývá teologií stvoření, která vychází od Boha Stvořitele a směřuje k tomu a k těm, které Bůh stvořil; na straně druhé, perspektivu obrací a začíná u světa v jeho mnohoznačnosti, světa jako přírody, kultury i společnosti, v jeho zraněnosti a mnohoznačnosti, a tento typ teologické analýzy propojuje s tou první, což jí umožňuje otevírat otázky týkající se zdrojů a možností proměny světa a lidí v něm. Práce se soustředí na čtyři významné křesťanské postavy 20. a 21. století z pravoslavného, římsko-katolického a anglikánského prostředí, u nichž je teologie propojena s akademickým prostředím, ale i s pastorační praxí, na francouzského myslitele Oliviera Clémenta, amerického františkánského kněze Richarda Rohra, britského anglikánského biskupa N. T. Wrighta a papeže Františka. Práce má celkem 76 stran včetně bibliografie, která zahrnuje řadu anglických zdrojů a má celkem 38 položek, kdy významná část z nich je cizojazyčná. Práce je rovněž opatřena bohatým poznámkovým aparátem.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. První, úvodní, je věnována vztahu mezi autorčinými dvěma tématy, teologií stvoření a teologií světa, představí motivaci, metody a cíl své práce. Ten, podle ní, nespočívá v prostém abstraktním porovnání, ale má nabídnout odpovědi na následující otázky: „Jak teologicky uvažovat o důležitosti a významu světa v dnešní době? Jak smysluplně teologicky mluvit o dobrém světě, když vidíme projevy opaku? Jakou roli měl a má člověk?“ (str. 12).

Druhá kapitola je věnována Olivieru Clémentovi. Krátce kontextuálně zasuje jeho dílo do doby a prostředí, v němž Clément konvertoval k pravoslaví, a načrtává hlavní myšlenková východiska, která dají povstat tomu, že u Clémenta tradiční teologie ožije v nových interpretacích. Hlavní pozornost, překvapivě, autorka nevěnuje výkladu stvoření tak, jak jej najdeme v interpretacích témat z knihy Genesis, ale spíše následuje Janovskou cestu, soustředí se na Boží vtělení a na transformaci těla světa a těla člověka skrze liturgii. Chronologický postup v práci s autory (Clément je nejstarší), jí takto dává jednu z dílčích odpovědí na stanovené otázky již v první kapitole, kterou uzavírá důrazem na otevřenou dialektiku mezi hlubokou ukotveností v nynějším světě a „prohloubením vlastní existence v Křesťanské oběti a vzkříšení“ (str.26). Jinými slovy, to, proč zažíváme opak dobré stvořenosti, Clément nevysvětluje, ale zdůrazňuje pozitivní roli životodárných možností, v nichž, díky dobrému Bohu, nezmizel „teofanický a dialogický řád světa“ (str. 26).

Třetí kapitola představuje představení a konstruktivní kritiku přístupu Richarda Rohra, zejména jeho pojetí sv. Tojice jako a univerzálního Krista, což Rohrovi umožňuje vnímat tvořícího Boha ve všech věcech. Štěpánka Paluchníková se zde vrátí k otázce, jak potom

držet pohromadě zkušenost zla – které odpovídá spíše pašijový příběh – s takto velkolepě pojatou inkusí. Autorka kritizuje Rohrovo až příliš rychlé vypořádání se s temnými tématy rozpadu, smrti, a spásy i následování, které procházejí těmito temnými územími, než dojdou ke světlu vzkříšení. Přitom pokračuje v janovských tématech a oceňuje Rohrovo chápání stvoření jako kontinuálního aktu, a rovněž vtělení jako kontinuálního aktu a daru. Obojí, podle ní umožňuje posílit prožívání eschatologické Boží přítomnosti již zde a nyní, což je, podle ní, další ze způsobů obrany proti dominanci zlem, s nímž se setkáváme.

Čtvrtá kapitola k sobě vztahuje to, čemu sv. Pavel říká staré a nové stvoření. N. T Wright je zde prezentován jako jistý Rohrův protipól nebo přinejmenším doplnění. Ukazuje, jak Wrightovo anglikánské zázemí, jeho zakotvení v biblistice, přineslo silnější důrazy na eschatologické napětí mezi „už a ještě ne“ (str. 42), a dostalo se tak většího prostoru pro zkušenost nejen s tím, co je již vykoupeno, ale i s tím, co ještě vykoupeno není. Vedle pokračujícího stvoření si zde autorka všímá právě většího důrazu také na diskontinuitu toho, co bylo stvořeno jako dobré, na potřebu změny, dar smlouvy a vykoupení. V její interpretaci Wrighta má pak zkušenost s tím, co je zlé kolem nás i v nás, explicitnější prostor, a obnovení nestojí plně pouze v tom, co se již stalo.

Pátá kapitola se zabývá učením o člověku, stvoření a světě u papeže Františka. Ukazuje inspiraci sv. Františkem, kterou autorka již našla u Rohra. Autorka si je vědoma jiného stylu a jiné autority textů, s nimiž v této kapitole pracuje, a s tímto předznamenáním, se soustředí na otázku, v jakém smyslu v papežových dokumentech najdeme propojení mezi vztahem člověka, Božího obrazu, ke Stvořiteli a k druhým lidem. Nacházíme zde podobnost s Rohrovým důrazem (františkánským i ignaciánským), že je vše kolem nás třeba vnímat jako projevy Boží lásky, ale i Wrightovo upozornění na to, že je pokřivenost zraněného světa a padlého člověka brát vážně, a ukazovat na nutnost změny, uzdravení a odpuštění. V této kapitole pak autorka nejvýrazněji dává do vztahu teologii stvoření a teologii světa. Ukazuje, že teologie papeže Františka umožňuje posílit to, co chybělo: vidět dobré věci již zde a nyní, na zemi, a nepromítat touhu po nich pouze do věčnosti, a zároveň „hledat stopy dobrého Stvořitele i v kontextu padlého světa.“ (str. 61). Ukazuje, že v jeho dynamické koncepci, věci časné mají vliv na věci věčné a naopak, a člověk uprostřed této dynamiky hledá své místo a své povolání pečovat o vztahy k druhým a k přírodě, jak mu to bylo svěřeno.

Šestá a závěrečná kapitola rekapituluje přínos jednotlivých autorů ke smíření teologie stvoření a teologie světa. Jednotlivé hlasy uvádí ro rozhovoru. Načrtává typologii čtyř přístupů ke stvoření a vrací se k tématu dobrého stvoření v ohroženém světě. Po té, co se pokusila o odpovědi na první dvě své výzkumné otázky týkající se toho, jak je možné teologicky uvažovat o důležitosti a významu světa v dnešní době, a jak smysluplně teologicky mluvit o dobrém světě, když vidíme projevy opaku, se vrací k člověku a jeho roli, která se, podle ní, odkrývá na cestě obnovy, po zkušenosti selhání. S odkazem na Jana Hellera končí práci dvěma biblickými otázkami od Boha k člověku: Jde jsi, Adame? A kde je tvůj bratr, Kaine? (str. 72)

Práci považuji za velice zdařilou a vyspělou. Jasně systematicky uspořádanou, zakotvenou v primárních i sekundárních pramenech, nabízející vlastní otázky, interpretace i odpovědi. Navrhuji hodnotit stupněm A.

Otázky pro obhajobu:

1. K otázkám, „Kde jsi, Adame?“ a „Kde je tvůj bratr, Kaine?“ By se daly přidat další, např. Proč panny oplakávají Jiftáčovu dceru? Nebo Co to křičí k pokolením Izraele, když dostanou „dar“ od gibejského hospodáře, kusy těla znásilněné ženy, kterou hospodář nejprve vydal násilníkům, místo lévijského hosta, a pak ji sám rozsekal na dvanáct dílů (Sd 19)? Jaká otázka je v tomto křiku? Nevyslovená?! Bez zastánce?! A jak souvisí tyto otázky se smysluplnou teologickou řečí o dobrém světě, jak s tím, kým je, má a může být člověk?
2. Papež František je v současnosti často kritizován za to, že jeho snaha o usmíření konfliktu na Ukrajině vychází z nedostatečné analýzy rozdílu mezi agresorem a napadeným. Vychází, podle Tebe, jeho snaha z harmonizované vize stvoření, kterou částečně sdílí s Richardem Rohrem, nebo z jeho teorie postupnosti? Co v jeho teologii světa může napomoci tomu, aby ukrajinská strana vnímala, že bere její příkoří a utrpení dostatečně vážně?

V Praze dne 1. září 2022

Prof. Ivana Noble PhD.